

HO SE IKOBELE INDASTERING YA MAFURA: HO TSWAKUWA HO SENG MOLAONG MMOHO LE KGWEBISANO E SENG MOLAONG

Tshwane, 14 Phuptjane 2025 – Ditshebeletso tsa Lekgetho tsa Afrika Borwa (SARS) di ntse di tswela pele ho phethahatsa thomo ya tsona ya ho bokella lekgetho lohle le kolotuwang mokotla wa naha, ho bebofatsa kgwebisano e molaong le ho nnetefatsa boikobelo. Sena se etsahala ho na natswe tikoloho e thata ya tsa ikonomi le ya tshebetso e ipabolang ka diphephetso tse ngatangata, ho akareditswe le ikonomi e seng molaong. SARS e sebetsa mmoho le ditheo tse ding tsa phethahatso ya molao ho lwantshana le bolotsana bona ba ikonomi e seng molaong.

Ikonomi e seng molaong ke hlobaboroko lefatsheng ka bophara mme yona e beha ka mosing setjhaba sa Afrika Borwa, ikonomi mmoho le tshireletseho ya naha. Ho qoba ho lefa lekgetho, ho mokola, ditransekshene tse seng molaong, tlhahiso e seng molaong mmoho le boqhekanyetsi di nyatsa tshebetso ya molao, di hohola tshepo ya setjhaba, di nonyetsa pokello ya lekgetho ya mebuso mme di kgothaletse manyofonyofo le bonokwane bo hlophisitsweng. Ho ata ha diketsahalo tsena tse seng molaong naheng ya rona bo tsekella hore ditheo tsohle tsa phethahatso ya molao di sebetse ka kopanelo ho thibela ditlwaelo tsena tse kotsi. Ikonomi e seng molaong e tshopodi mme e hloka karabelo ya mmuso e akaretsang tsohle ya ditheo tsa setjhaba, lekala la praevete, mekgatlo ya setjhaba mmoho le balekane ba matjhaba.

Dilemong tse leshome tse fetileng, dinaha ho bapa le Motjhoporo wa Maputo (Afrika Borwa, Swaziland, le Mozambique) di bile mahlatsipa a ka sehloohong a kgwebisano e seng molaong ya mafura, e kgannwang ke marangrang a bonokwane a mokolang le ho tswaka mafura ka tsela e seng molaong. SARS e utullutse hore ba bang ba tlisang dithoto ka hare ho naha ba etsa ditsebahatso tsa mafura tsa ho fihla ho dilitara tse 40 000 kapa ka tlase ho mona, ha diphuputso tsona di bontsha hore bonneteng ba tlisitse dilitara tsa ho fihla ho 60 000 ka hare ho naha. Sena se bitswa ho se talole tsohle mme mona ho fosiswa ditokomane hore ketsahalo ena ya boqhekanyetsi e nne e tswele pele. SARS e boetse ya fokisa hore ho se ho na le tlwaelo ya naha ka bophara moo bongata ba didepo tsa polokelo le phepelo ya mafura di nang le seabo ho tswakuweng ho seng molaong ha dihlahiswa tsa mafura, haholoholo ka tsela ya ho tswaka disele le parafine. Ho tswakuwa ha mafura ho na le ditjeo tse ka bang **R3.6 billion ka selemo** mokotleng wa naha ho ya ka dipalopalo tsa Khomeshene ya Matjhaba Taolo ya Kgwebisano.

Ka lebaka la ho tobana le bonokwane bona bo rerilweng ka hloko, ditheo tsa mmuso di sebetsa mmoho le ka katamelano ho fokisa, ho thibela, le ho lwantshana le ho tswakuwa ho seng molaong ha mafura mmoho le ho phethahatsa Molao wa Bolaodi ba Meedi le Dihlahiswa tsa Naha. Dikgweding tse nne tse fetileng, Popeho ya Naha ya Tshebetso e Kopanetsweng ya tsa Mautlwela (NATJOINTS) e bile le matsholo a mangata.

Matsholo ana a neng a kgannwa ke tsa mautlwela a ne a akareditse matsholo a patlo le kgapo a neng a tobile dibaka tse itseng tsa polokelo ya mafura le didepo mmoho le ho sampolwa ho sa rerwang ha ditanka tse tsamaisang mafura ho lekola boleng ba ona. **Ka dinako tse ding, disele e ileng ya hlahlojwa ho fumane e na le parafine ya 68%**

Sehlopha sa kopanelo sa mautlwela sa bahlanka ba SARS le SAPS ba ile ba hlwaya dibaka tse 23 **ho phatlalla le Gauteng, Mpumalanga, le KwaZulu-Natal**. Sehlopha sena se ile sa hapa:

1. dilitara tse 953 515 tsa disele e silafaditsweng.
2. Didepo tse tshelela tse fumanweng di tlotse Karolo ya 37 ya Molao wa Bolaodi ba Meedi le Dihlahiswa tsa Naha wa 1664 jwalokaha o lokisitswe.
3. Thepa le mafura a silafaditsweng a boleng ba R367 274 330, mme sena se bakile hore ho be le diphuputso tse ding mmoho le diqoso tsa bonokwane le tsa tahlehelo ya setjhaba.
4. Le tse pedi tse bitswang “washrooms”, eo e nngwe ya tsona e leng “washroom” ya sewelo e kentsweng terakeng, e sebediswang ho tlosa matshwao a parafine.
5. Diteraka tse leshome le metso e mmedi tse tsamaisang mafura di ile tsa suptjwa ka mora hore ho be le tsebahatso ya leshano e mabapi le ho tlišwa ha dithoto ka hare ho naha ha dilitara tse bang 15 000 tsa mafura teraka ka nngwe.

Hodima moo, ho butswa dinyewe tse 13 tsa bonokwane le SAPS, mme tsena di tshehetswa ke bafuputso ba SARS ba tsa kgwebisano ya bolaodi ba meedi le ditlolo tsa molao le boqhekanyetsi ba tsa dihlahiswa tsa naha.

SARS e ananela tshehetso le tshebedisano e tswellang eo e e fumanang ho tswa ho:

- NATJOINTS
- Ditshebeletso tsa Sepolesa sa Afrika Borwa: Mautlwela a tsa Bonokwane, Sepolesa sa Poloko ya Molao Setjhabeng, Diforeshiki tsa Dijithale mmoho le Ditshebeletso tsa Bofokisi
- Lefapha la Naha la Mautlwela
- Sesole sa Naha sa Afrika Borwa
- Ditshebeletso tsa Tshohanyetso tsa Masepala: Lefapha la Mello le Mapolesa a Masepala
- Lefapha la Meru, Dihlapi le Tikoloho
- Lefapha la Mehlopi ya Dimenerale le Eneji

- Bolaodi ba Naha ba Botjhotjhisi
- Lefapha la Merero ya Lehae

Edward Kieswetter, Khomishenara ya SARS, o lebisitse diteboho tsa hae ho dihlopha tsa SARS le SAPS mmoho le mafapheng a mang a Mmuso ka mekutu ya bona ya kopanelo ya ho fokisa, ho lwantshana le ho thibela bolotsana bona ba ikonomi e seng molaong. O boletse hore “maqulwana a dinokwane a etsang diketso tsena pontsheng ya bohle ba tella le ho etsa tsena ntle le ho kgathalla ka sepheo sa ho una molemo ka diketso tsena tsa bona tsa bonokwane”. Khomishenara Kieswetter o tobokeditse hore ditheo tsa mmuso di tla sebetsa ka katamelano le ho latela molao ho lwantshana le kgwebisano ena e seng molaong. “Maqulwana ana a nyatsang boitlamo bona ba rona a tla kopana le pela di falla ka ho tswela pele ka diketso tsena tsa bona tsa bonokwane. Diketso tsena di beha kotsing motheo wa setjhaba sa rona. Molaetsa wa rona o totobetse: re keke ra loba letho ho ba ripitla”.

Ho fumana lesedi le fetang lena, ka kopo ikopanye le SARSMedia@sars.gov.za.